

KM 20909

(1)

LAHTI, Ahtiala

Rautakautisen kalmistoalueen ja sen lähiympäristön koekaivaus 30.7.-14.8. ja 27-29.8.1980.

Aikaisemmat löydöt: KM 9118:1-3 (viikinkiajan hautalöytöjä)

9242 (miekan kädensija)

19919 (keramiikkaa ja palanutta luuta)

Aikaisemmat tutkimukset: 1930 A. Hackman (tarkastus)

1971 O. Keskitalo (inventointi)

1976 T. Miettinen (inventointi)

1978 M. Bergström (tarkastus)

1979 M. Bergström (koekaivaus)

Kesän 1980 tutkimukset suoritettiin Lahden kaupungin Kaupunkisuunnitteluviraston ja Kaupunginmuseon kustantamina. Kenttätyöntekijät olivat kartanpiirtäjä Pirjo Kärhää lukuunottamatta Kaupunginmuseon työntekijöitä allekirjoittaneen toimiessa kaivaustenjohtajana. Tutkimuksia suoritettiin suhteellisen laajalla alalla Ahtialan kylässä (ks. karttaliite 1/peruskartta n:o 3111 06 AHTIALA).

KOHDE 1

Tila: Anttila RN:o 1:39,

om. Lahden kaupunki

x = 6767 45 - 6767 65

y = 434 18 - 434 40

z = 110-118 m

Sipuranutkan pohjoispuolella oleva ns. Kivipellon pohjoisluoteeseen viettävä entinen peltoalue. Rinteessä on toistakymmentä suhteellisen kookasta kivirauniota, joista yksi, alueen eteläpäässä, on todettu todennäköisesti myöhäisrautakautiseksi hautaraunioksi (ks. KM 19919 ja T. Miettinen: Lahden kiinteät muinaisjäännökset 1976, kohde 9).

Nyt Kivipellon pohjoisosasta tutkittiin kokonaan yksi säännöllinen kiviraunio ja toiseen tehtiin koekuoppa. Lisäksi koko nykyiselle niittyalueelle tehtiin koekaivantvoja (ks. karttaliite 4/1:500).

KOHDE 2

Tila: Paakkola RN:o 28:3

om. Rauma-Repolan työntekijät

x = 6767 75

y = 434 25

z = n. 112 m

Kivipellon pohjoispää rajoittuu Alasenjärveen laskevan puron lehtoon. Sen pohjoispuolella olevassa, jatkossa Purolehdoksi nimetyssä, etelärinteessä todettiin useita säännöllisiä kiviraunioita. Yksi näistä paljastettiin sammaleesta ja tutkittiin pienellä koe-kaivauksella.

KOHDE 3

Useita tiloja (ks. liite A)

x = 6767 25 - 6767 50

y = 434 05 - 434 45

z = 114-123 m

Sipuranmutkassa sijaitsevan vanhan Ahtialan keskuskylän alueella, itä-länsisuuntaisella harjanteella tehtiin useita koe-kaivantoja. Kuopat tehtiin pääasiassa alueille, jotka voitiin todeta suhteellisen koskemattomiksi, siis rakentamattomille tonteille yms. (ks. karttaliitteet 2 ja 3/1:2000).

KOHDE 4

Tilat: Marttilan-Seppälä RN:o 5:17

om. ~~Arvo~~ Marttila

ja Kotivainio 10:29,

om. Rauno Kotivainio

x = 6766 90 - 6766 95

y = 434 03 - 434 13

z = 110-112 m

Viimeisinä kaivauspäivinä tehtiin kaksi koeojaa ns. Ristimäen länsipuolisille peltoalueille, kun vilja näistä oli korjattu pois. Ojat sijaitsivat Ahtialantien molemmin puolin. Tutkimukset täällä jäivät hyvin sattumanvaraisen otoksen varaan ajan niukkuuden takia. (ks. karttaliite 3/1:2000).

1. TUTKIMUSTEN TAUSTAA

Lahden Ahtialaan suunnitteilla oleva asemakaava on viime vuosina tuonut ajankohtaiseksi myös alueella todettujen muinaisjäännösten tarkemman selvityksen ja rajauksen.

Ahtialan ensimmäinen arkeologinen löytö tehtiin v. 1929, kun lehtori Vihtori Tyrnin omakotitaloa rakennettaessa löydettiin sen perustustöissä viikinkiajan esineitä. Kyseisen ilmeisen hautalöydön kävi tarkastamassa 1930 arkeologi Alfred Hackman, josta on muistona valokuvia (ks. valokuvaliite 1).

Aivan 1970-luvun alussa oikaistiin uusi tielinja Sipuranmutkan kohdalla, jolloin paikkaa tarkastettiin uudelleen, mutta mitään merkittävää ei tielinjan alle todettu jääneen.

Viime vuosikymmenen lopulla Ahtiala alkoi sitten tulla todella arkeologien mielenkiinnon kohteeksi, kun Timo Miettinen löysi 1976 inventointimatallaan n. 200 m pohjoiseen Tyrnin, nyt jo kokonaan hävinneestä, talosta ilmeisen hautaraunion. Rauniosta, joka sijaitsee Ahtialantien pohjoispuolella, pienehkön harjanteen näkyvimmällä paikalla, tavattiin koekuopasta rautakauden keramiikkaa ja luuta. Nyt Ahtialan Sipuranmutkassa sijaitseva ns. Kivipelto sai laajempaa merkitystä sikäli, että siellä olevaa kiviraunioaluetta alettiin epäillä hautarauniokompleksiksi.

Ahtiala, jonka tiedetään myöhäiskeskiajalla olleen erään suurimmista Vesijärven eteläpään kylistä, näytti tarjoavan myös esihistorialliselle asutukselle todennäköisen keskusalueen sijainnin. Myös perimätieto, joka nimesi alueen eteläpuolella olevan kumpareen Ristimäeksi ja kertoi Ahtialassa sijaitsevasta uhrilähteestä, tuki tätä olettamusta.

Matti Bergström suoritti vuosina 1978 ja 1979 hyvin pieniä koe-kaivauksia Tyrnin löydön (Lahden kaupungin kiinteät muinaisjäännökset 1976, kohde 8) ja Kivipellon raunion (kohde 9) ympärillä löytämättä kuitenkaan mitään merkittävää uutta. Sen sijaan 1979 tutkimusten yhteydessä löydettiin perinteen pohjalta Herrasmannista rautakautinen uhrikivi, joka todennäköisesti liittyy Ahtialan esihistorialliseen asutukseen, vaikka etäisyyttä sille todetulta kalmistoalueelta onkin lähes 2 km.

Suhteellisen lyhyt kaivausaika kesällä 1980 jouduttiin jakamaan aivan liian laajalle alueelle suoritettaviin pistokokeisiin, joten perusteellista selvitystä Ahtialan rautakauden asutuksesta vieläkään saatu.

2. TUTKIMUSTEKNIIKASTA

Kaivausten pääkohteeksi päätettiin ottaa ns. Kivipellon alueen pohjoisosan kiviraunioryhmän säännöllisin rakennelma: Raunio F, jotta yhden röykkiön perusteellisella tutkimuksella selvitettäisiin sen merkitys: pelto- vai hautaraunio?

Kivipelto jakautuu tavallaan kahteen osaan: pohjoisempaan alatasanteeseen ja eteläisempään ylätasanteeseen, jolla molemmilla on useita kiviraunioita. Jo todettu hauta (kohde 9) sijaitsee siis ylätasanteen näkyvimmällä paikalla, mutta alemman terassin raunioista ei aikaisemmin ollut mitään tutkimuksia. Vahvistamaton asemakaavaehdotus, jonka sain juuri ennen kaivauksia nähtäväkseni ulottui rakennuksineen Kivipellon länsiosaan asti. (karttaliite 11) Raunion tutkimisen antamat tulokset katsottiin järkevimmäksi pohjaksi jatkotutkimuksille. Koska Raunio F ei antanut riittävän selviä tietoja sen esihistoriallisuudesta, päätin tehdä koekuopan toiseen raunioon: Raunioon C. Asemakaavan alle jäävien esihistoriallisen asutuksen paikaksi soveliaiden kohteiden laajuus suhteessa vähäiseen käytettävissä olevaan tutkimusaikaan muodosti ongelman. Ratkaisin sen valitsemalla muutamia keskeisiä, maastollisesti hyvin soveliaita kohtia, pistokokeiden kohteeksi. Kolmanneksen kaivausajasta käytimme sitten näiden koekaivantojen tekoon. Jälki- viisaudella ajatellen, kun tulokset jäivät näinkin epämääräisiksi, olisi jatkossa viisampaa keskittyä pienempään alueeseen muiden kohteiden kustannuksellakin.

Ainoa alue, jolle siirrettiin vaaituskoneen paikka, oli Raunioiden F ja C tutkimusalue. Kiintopiste sijaitsi lähellä: Kivipellon luoteiskulmassa sijaitsevan Raunion A keskuskivessä, kp n:o 4237, jonka korkeus merenpinnasta on m. Koneen lukema paikallaan, linjan A-F suuntaan, etelään 18,5 m pisteestä A, oli 141 mitattuna suoraan koneen paikalle näkyvästä kiintopisteestä n:o 4237.

Raunion F päälle ruudutettiin 6 x 6 m suuruinen pääilmansuuntien mukainen kaivausalue, jota myöhemmin hieman laajennettiin. Kaivaus suoritettiin, sikäli kuin se kivirauniossa oli mahdollista, noin 10 cm:n tasoissa.

Ns. Purolehdon koekuopalla tutkittu raunio (alueen raunioiden inventointia ei toistaiseksi ole lähemmin suoritettu sankan kasvillisuuden takia) piirrettiin myös kartalle pääilmansuuntien mukaisen ruudutuksen avulla, mutta vaaituskonetta ei käytetty.

Muut kohteet alueella tutkittiin koekaivannoin, joiden paikat on merkitty kartalle (ks. karttaliitteet 2-4).

3. KOHDE 1

Kivipelto on hevosaurojen aikakaudella, kaiketi vielä 1950-luvulla ollut peltoa, mutta sitten jäänyt laidunniityksi. Nykyisin kasvillisuus siinä on villiintynyt ja koko alue on lähes metrin korkuisen heinäkavillisuuden vallassa. Siten kaikki alueet, jossa nyt halusi jotain nähdä, täytyi niittää tai talloa. Lisäväriä kaivauksille antoivat kyyt: ainakin 4 kivirauniota vartioi oma sahalaitaselkäinen kummajainen sitkeästi koko tömistelyämme ajan. Pienin myönnytyksin elimme molemminpuolisessa sovussa pariviikkosemme. Kivipellon alatasanteella oli 7 kookkaamman kiviraunion vyöhyke, jonka itäosassa sijaitti eniten hautaa muistuttava Raunio F ja siitä n. 30 m länteen Raunio C, mikä myös oli hyvin säännöllinen korkean keskuskiven (kallion?) ympärillä.

Raunio F oli n. 4,5 x 3,2 m laaja, pitkänomainen rakennelma, jonka pituusakseli oli kaakko-luodesuuntainen. Päältä raunio oli lähes suorakulmainen, mutta muuttui syvemmällä soikeammaksi.

Raunion keskellä oli selvä ns. keskuskivi, jota ei poistettu pohjatasollakaan. Kiven koko pohjatasolla oli yli 1 x 2 m, ja se näkyi ennen kaivauksia raunion keskellä puolta pienempänä. Keskuskiven ympärillä oli tasaisesti joka puolella tuollaisia 0,5-1,0 m suuruisia kiviä. Vasta näiden alla oli runsaammin pikkukiveystä (ks. karttaliite 7/taso 2, 1:20). Ainoa huomioitava löytö ennen pikkukiveystä oli ruudusta C 3 keskuskiven pohjoisviereltä löytynyt piin pala (KM 20909:2).

Raunio F:n pohjois- ja itäosissa keskuskiven sivuilla alkoi n. 25-30 cm:n syvyydellä pinnasta (ks. karttaliite 7) tulla vastaan tiivis pikkukiveys, jonka seassa oli myös hiiltä. Itäpuolella hiili-alueiden alta tuli syvemmälle mentäessä kuitenkin pian hiekkamaa vastaan. Sen sijaan keskuskiven pohjois- ja luoteissivulla tuli tasossa 3 (n. 30-40 cm) esille tiiviin pikkukiveyksen välissä vahva nokimaa, jossa oli myös jonkin verran palanutta luuta sekä hie- man ylempänä huonosti palaneen luun palasia. Nämä palamattomat luut ilmenivät museovirastossa pikaisesti suoritettussa analyysissä tavallisen suomalaisen hevosen luiksi, jotka vastaavat kooltaan nykyhevosen kokoa. Sen sijaan palaneet luun sirut olivat niin pieniä, ettei niiden alkuperää näin saatu selville. Luun lisäksi pikkukiveyksen seasta löydettiin vielä 2 pientä piisirua ruudusta C 2.

Huolimatta siitä, että Raunio F vaikutti rakenteeltaan koko kaivausten ajan haudan luoteiselta rakennelmalta, etenkin keskuskiven pohjoispuolella ilmennyt vahvasti nokea ja luuta sisältänyt kiviladelmä, jää tulos hyvin epävarmaksi, koska mitään varsinaisesti rautakaudelle ajoittavaa ei löydetty. Piin palasetkin saattavat olla myöhemmän tuluspiin kappaleita. Raunio F entisöitiin.

Kuitenkin on jo aiemmissa Hämeen järviolueella suoritetuissa raunio-kaivauksissa ilmennyt, että Hämeen rautakautisilla raunioalueilla saattaa olla aivan niukkalöytöisiä tai löydöttömiäkin raunioita, jotka todennäköisesti kuuluvat kuitenkin rautakautiseen kalmistokompleksiin. Siten Ahtialan rauniostakaan on vaikea saada varmuutta ennen kuin alueen raunioista on kaivauksin tutkittu useampia. Myöhäisinä pidettävät palamattomat hevosen luut olivat juuri oletetun "hautauskiveyksen" yläosassa, joten ei ole täysin pois suljettu oletus, että palanut luu ja palamattomat hevosen luut kuuluisivat eri yhteyteen ja hevosen luut olisivat myöhemmin kiveyksen väliin joutuneet.

Raunio F vieressä, kaivausruudussa B 6 olleen ison kiven länsisivulta ei mitään erityistä löydetty (ks. karttaliite 5). Lisäksi raunio länsipuolelle kaivettiin koeoja D -1-2 ja eteläpuolelle koeoja GH 2. Myöskään näistä ei mitään mainittavaa löydetty.

Raunio C länsireunan keskivaiheille kaivettiin kallion sivuun asti ulottuva pieni koekuoppa, joka ulottui puhtaaseen soraan. Kuoppa osui niin raunio reunalle, että mitään latomuksen tapaista ei esiin tullut. Itä- ja eteläsivulla se ulottui kallioon asti ilman, että esim. nokimaata havaittiin. Raunio laadusta koekuoppa ei antanut tietoa, vaan selvyuden saamiseksi pienehkö raunio olisi tutkittava kokonaan.

Alemmalle terassille tehtiin raunioiden väliin ja niiden eteläpuolelle (ks. karttaliite 4) vielä joukko koekuoppia, joista n. 6 m pituisesta koeojasta 8 löytyi rautakautisen saviastian pala (KM 20909:10). Mitään selvää kulttuurikerrosta ei näkynyt. Tällä alemmalla terassilla on peltokerros n. 20-25 cm:n vahvuinen, mutta raunioiden ja harjanteiden kohdalla sekä niiden lähistöllä vain parin sentin vahvuinen. Näyttää siltä, että pelto täällä on ollut hyvin tilkkumaista, eikä ainakaan ulotu raunioiden alle.

Ylemmälle terassille, todetusta hautarauniosta n. 30 m länteen tehtiin pitkä korkeuskäyrien vastainen koeoja tasanteelle sekä pari koekuoppaa sen länsi- ja eteläpuolelle (ks. karttaliite 4). Myös täällä tehtiin samat havainnot peltokerroksista kuin alemmalla tasanteella, joskin ylempi alue on selvästi yhtenäisempi.

tallella
KM 20909:1
K.S.

Kivipellon ylempään terassin koeojasta 1 löydettiin myös yksi rautakautisen saviastian pala, joka on joutunut hukkaan. Huolimatta siitä, ettei koeojassa erotettu kulttuurikerrosta (ks. karttaliite 9), vaikuttaisi tämä ylempi terassi mahdolliselta asuinpaikan sijaintikohdalta, jota olisi jatkossa syytä vielä lähemmin tarkastella.

4. KOHDE 2

Ajanpuutteen vuoksi emme valitettavasti ehtineet kartoittaa ns. Purolehdon raunioita ja sijoittaa niitä kartalle - varsinkin, kun kesäaikaan kyseisen lehdon kasvillisuus oli niin sankkaa, että linjojen vetäminen metsässä oli vaikeaa.

Joka tapauksessa lehtometsän keskelle puron vanhan sivuhaaran muodostamalle etelään työntyvälle niemekkeelle, lähinnä sen länsirinteelle (muutama erillinen raunio on kauempana idässä), jää alue, jossa on parisenkymmentä varsin säännöllistä kivirauniota. Pääosa niistä on säilynyt varsin koskemattomana pitkiä aikoja ja on nyt kauniin sammaleen peitossa. Paikka on ollut kaunista purolehtoa etelään, kohden puronuomaa viettävällä rinteellä. Tyypiltään metsä saattaisi hyvinkin olla vanhan kaskiviljelyn paikalla, muttei etelään viettävää kaunista purorinnettä ole vaikea kuvitella vanhaksi kalmistopaikaksikaan.

Raunion
itäpuolelle
tehdyssä
koekuopassa
ei näkynyt
hiekkamaan
päällä
merkkejä
kaskeami-
sesta.

Eräaseen näistä raunioista, jonka länsipuolella jatkui vain pienen välimatkan päässä toinen raunio, teimme keskelle koekuopan, josta poistettiin kivet kuta kuinkin hiekkamaahan asti (ks. karttaliite 10). Raunio puhdistettiin ensin kokonaan sammaleesta ennen piirtämistä. Koekuoppa tehtiin kahden suuren, ilmeisesti maakiven, väliin, Se pieneni koko ajan syvemmälle mentäessä, koska ladelman syrjät olisivat sortuneet, jos tukikiviä olisi kiskottu pois. Koekuopasta ei kuitenkaan löydetty mitään muuta kuin kivikerrosten välissä syvällä olevaa nokimaata ja pieni, lähes pyöreä kvartsikivi. Myös näiden raunioiden merkityksen selvittäminen vaatisi perusteellisempia kaivauksia. Takaisin asetettujen kivien ympärille pantiin merkiksi vaaleaa hiekkaa erottamaan koekuoppaa tutkimattomasta osasta.

5. KOHDE 3

Keskuskylän alueelle tehtiin useita koekuoppia ns. Kivipellon länsipuolelle, Marttilan itäpuolen tyhjälle tontille ja vanhan sekä uuden tien väliseen kolmioon. Lisäksi muutama koekuoppa kaivettiin entisen Tyrnin tontin kohdalle tien länsipuolelle sekä idemmäksi Kiiskilänmäen puolelle vanhan Ahtialan kylämäen etelärinteeseen. Kaikki nämä alueet ovat olleet enemmän tai vähemmän rakentamattomia tontteja, joissa rautakautista asuinpaikkaa tai

tai maanalaista kalmistoa olisi voinut säilyä. Täysin löydöttömiksi ja maaperältään epäsoviviksi osoittautuivat tutkitut alueet Ahtialantien itäpuolella (ks. karttaliite 3).

(KM 20909:8) Ainoa merkittävä löytö näistä koekuopista tehtiin Marttilan omistamalta rakentamattomalta tontilta (RN:o 10:131) vanhan Ahtialantien haarauman länsipuolelta. Koekuopasta 18 löydettiin nimittäin jälleen rautakautisen saviastian pala paikasta, joka sijitsee pitkänomaisen pohjois-eteläsuuntaisen vihannesmaan itäpuolella sen keskivaiheilla. Tämä rakentamaton alue, jossa nykyisin kasvaa ohdake- ja vattupensaikkaa, saattaa olla viitteenä rautakautisen asuinpaikan sijainnista. Tontin eteläpäästä on 1970-luvun alussa ajettu pintamaata tietöiden yhteydessä, mutta vihannesmaan itäpuolista aluetta olisi syytä tutkia laajemmin koekaivauksin. Hie- man laajennetusta koekuopasta, jonka pintakerroksissa on nuorempaa asuinpaikkajätettä, tuli noin 20 cm syvyydeltä kiveys, josta saviastianpala löytyi. Kiveys loppui pian tiiviiseen soraan. Varsinais- ta kulttuurikerrosta kuopassa ei erottunut.

6. KOHDE 4

Ristimäki on Ahtialan vanhasta kylämäestä seuraava harjanne etelään; sen pohjoisreunaan on vanhasta Tyrnin löytöpaikasta matkaa n. 250 m. Ristimäkeen, joka on tien itäpuolella liittyy paljon kansan suullista perinnettä. Vuonna 1915 syntynyt Aili Paavola, Kokkolan talon kasvattityttö, tiesi kertoa mm., että Ristimäen luoteisnurkasta olisi silloin, kun Tyrnin uutta omakotitaloa mä- keen rakennettiin (Tyrni joutui muuttamaan tien vierestä, viikin- kiajan haudan löytöpaikalta myöhemmin Ristimäkeen), löydetty joi- takin kivikirveitä? (ks. haastattelut liitteenä B).

Arvo Marttila, Ahtialan kylän historiasta kiinnostunut 56-vuotias kanta-asukas, kertoi 1970-luvun alussa tietä oikaistaessa Risti- mäen kohdalla Tyrnin ja Kotivainion tienhaarojen puolivälin paik- keilla molemmissa tienpenkoissa tulleen esille luita. Marttila pitikin varmana, että tässä on kalmisto. Vanha rouva Tyrni, jonka mies on jo kuollut, kertoi myös tuolloin tietä oikaistaessa tien penkereessä havainneensa merkkejä hautauksista ja "ikäänkuin kivi- kasoja säännöllisin välein penkereessä". Kuinka paljon kertomuk- sissa on liioittelua tai vaikutteita toisiltaan on vaikeata sanoa, mutta tehdessämme tien molemmin puolin pienet koeojat Marttilan osoittamalle kohdalle emme tavanneet merkkiäkään hautauksista. Tosin ehdimme sateiden vuoksi tutkia vain pienen osan alueesta, jossa ruumishautoja olisi mahdollista sijaita.

7. YHTEENVETO KAIVAUKSIEN TULOKSISTA

Kokonaisuutena ottaen koekaivausten tulokset olivat toisenlaiset kuin oli odotettu. Kivipellon alueen merkitys laajana rauniokalmistona on kyseenalainen. Tosin, kuten edellä mainitsin (s. 6), esiintyy Hämeen rauniokalmistoissa myös lähes löydöttömiä raunioita, joissa kuitenkin yleensä on jonkin verran rautakauden keramiikkaa. Pidän kuitenkin todennäköisenä, että korkeintaan osa Kivipellon raunioista on rautakautisia hautoja. Niin kauan kuin tästä ei ole varmuutta, on syytä alueella suorittaa lisäkaivauksia, mikäli sitä aiotaan käyttää rakentamiseen.

Mielenkiintoisen lisän Ahtialan menneisyyteen tuovat Purolehdon paremmin säilyneet rauniot. Vaikka kyseessä olisivatkin kaskesrauniot, ovat nekin poikkeuksellisen hyvin säilyneitä alueella, jossa raunioiden päälle ei pitkään aikaan ole kasattu kiviä, kuten peltoraunioiden kohdalla yleensä on laita. Purolehto on maisemaltaan myös erinomainen vanhan viljelymuodon miljöön suojelukohde. Toistaiseksi puron pohjoispuolelle ei asutusta tiettävästi suunnitella, mutta tulevaisuutta varten kohde on syytä tuoda esille. Se, mistä koekaivaukset antoivat positiivisia tuloksia arkeologian kannalta, olivat löydöt, jotka viittaavat rautakautiseen asutukseen Ahtialan vanhalla kylämäellä. Rautakautisen asuinpaikan ja varsinkin rakennusjäännösten löytyminen on ollut harvinaista johtuen pääasiassa siitä, että myöhemmät rakennukset on todennäköisesti pystytetty suoraan rautakautisten paikalle. Viime aikoina on joitakin rautakautisia asuinpaikkoja todettu alussa melkoisen niukkojen löytöjen pohjalta. Tällaista asuinpaikkaa etsittäessä Ahtialan mäeltä tavattiin kaksi mahdollista sijaintikohtaa, missä jotain olisi voinut säilyä meidän päiviimme koskemattaomana (Ahtialan kylän vanhat perinteet merkitsevät myös sitä, että asutus on tuhonnut suuren osan vanhimmista jäljistä mäellä).

Lupaavin paikka, mistä jotain voisi olla löydettävissä, on mielestäni Marttilan itäpuoliselta rakentamattomalta tontilta koekuopasta tavatun saviastian palan osoittama tienoo. Toinen mahdollinen alue, jossa tarkempia kaivauksia kannattaa vielä suorittaa, on Kivipellon eteläosan ylätasanne Ylä-Kokkolan talon pohjoispuolella. Ristimäen, joka nimi usein on todettu olevan yhteydessä rautakauden lopun kalmistoon tai varhaiseen kirkonpaikkaan, kohdalla tarvitaan erityisesti lisätutkimuksia.

Yleisesti ottaen on syytä todeta, että Ahtialan alueeseen liittyy Lahden seudulla ainutlaatuinen selvästi rautakauteen asti ulottuva perinne, joka vaatii lisätutkimuksia ennen kuin se rakentamalla tehdään mahdolliseksi. Huomautettakoon vielä, että Lahden alueelta tunnetaan Ahtialan hautojen ohella ainoastaan Myllysaaresta toinen, nyt jo tuhoutunut, rautakautinen hauta. Tämänhetkisten esi- ja varhaishistoriallisten tutkimusten valossa muodostaakin Ahtiala tuolloin Lahden alueen rikkaimman ydinseudun.

Lahdessa

18. lokakuuta 1980

Kimmo Seppänen

Kimmo Seppänen

kaivaustenjohtaja

Kertomukseen liittyy:

- löydöt KM 20909:1-11 (ks. löytöluettelo)
- 38 mustavalkoista valokuvaa
63 diakuvaa (ks. valokuvaluettelo)
- 11 karttaliitettä
- 10 valokuvaliitettä
- liite A (luettelo maanomistajista)
- liite B (haastatteluja)

*Lahki
Ahtiala*

Löytöluettelo Lahden Ahtialan kylässä eri paikoissa suoritetuista koekaivauksista 30.7.-14.8. ja 27-29.8.1980. Kaivaustenjohtajana toimi hum.kand. Kimmo Seppänen Lahden kaupunginmuseosta. Ks. Seppäsen kaivauskertomus 18.10.1980. Esineet on luettelointu Museoviraston Esihistorian toimiston päänumerolla 20909.

1. Saviastian pala
Pala rautakautista mustaa keramiikkaa. Löydetty Kivipellon ylätasanteen koeojasta 1 n. 25 cm syvyydeltä.
2. Piin pala
Kolmiomainen, iskentäjälkinen siniharmaa piin pala. Kivipellon Raunion F ruudusta C 3 n. 20 cm syvyydeltä.
3. Palanutta ja palamatonta luuta
Hevosen palamattomia luita ja muutama palaneen luun siru. Kivipellon Rauniosta F ruudusta C 2 n. 20-30 cm syvyydeltä.
4. Piin siru
Siru vaaleaa piitä.
Kivipellon raunion F ruudusta D 2 n. 35 cm syvyydeltä.
5. Piin siru
Siru vaaleaa piitä
Kivipellon rauniosta F ruudusta C 2 n. 35 cm syvyydeltä.
6. Lasikuonan pala
Sipuranmutkan koekuopasta 15 n. 25 cm syvyydeltä, hiekan rajalta.
7. Hioimen katkelma
Hiekkakivisen hioimen nelisivuinen, suippo kärkikatkelma. Hioimen lev. 20 mm, katkelman pit. 30 mm. Ei esihist. Sipuranmutkan koekuopasta 18 n. 15 cm syvyydeltä.
8. Saviastian pala
Pala rautakautista harmaan ruskeaa, kiiltäväpintaista keramiikkaa. Sipuranmutkan koekuopasta 18 n. 15 cm syvyydeltä.
9. Lasikuonaa
Kookas pala, josta lohjennut pienempi siru, lasikuonaa. Sipuranmutkan koekuopasta 19 n. 20 cm syvyydeltä.
10. Saviastian? pala
Pala tiivistä, mustaa poltettua savea; rautak. keramiikkaa? Kivipellon koeojasta 8 n. 20 cm syvyydeltä.

Lahti
Abtiala

11. Kvartsi

Pyöreäkulmainen kvartsiesine?

Purolehdon raunion koekuopasta n. 50 cm syvyydeltä.

LUETTELO LAHDEN AHTIALASSA HEINÄ-ELOKUUSSA 1980 SUORITETUISSA
KOEKAIVAUKSISSA OTETUISTA VALOKUVISTA

I MUSTAVALKOISET KUVAT

- 30.7.1980 1) Kivipellon raunio F niitettyinä ja puhdistettuna etelälounaasta. Vasemmalla Ari Vaahtiala.
2) Sama pohjoisluoteesta. Oikealta Raija Kanerva, Maija Pusila ja Pirjo Kärhä.
3) Sama pohjoisesta, lähempää.
- 31.7.1980 4) Kivipellon raunio F pintavaaitusvaiheessa itä(kaakosta).
5) Sama lännestä.
6) Sama etelästä.
7) Sama pintatasossa, yksityiskohta ruudusta B/C (1-)2.
8) Sama pintatasossa, yksityiskohta ruudusta C 2.
9) Sama pintatasossa, yksityiskohta ruudusta D 2.
10) Sama pintatasossa, yksityiskohta ruudusta E 2.
11) Sama pintatasossa, yksityiskohta ruudusta D/E 3.
12) Sama turpeen poiston jälkeen lounaasta. Työkuva: vasemmalta Maija Pusila, Ari Vaahtiala, Maarit Pitkälä, Timo Vartiainen, Pirjo Kärhä ja Teija Sormunen.
- 1.8.1980 13) Sama 1 tasossa pohjoisesta, vasemmalla Raija Kanerva.
14) Sama 1 tasossa, pohjoispää lähempää pohjoisesta.
15) Sama 1 tasossa, yksityiskohta ruudusta D 3.
16) Sama 1 tasossa, yksityiskohta ruudusta D/E 2.
17) Sama 1 tasossa, ruudut EF 3-4 eteläkaakosta.
- 4.8.1980 18) Sama 2 tasossa pohjoisesta, ruutu C 2.
19) Sama 2 tasossa, ruutu C 3.
20) Sama 2 tasossa, pohjoispää pohjoisesta.
21) Sama 2 tasossa, ruutu D 2.
22) Sama 2 tasossa, yleiskuva länsiluoteesta.
23) Sama 2 tasossa, ruutu C 2: 3/4.
24) Sama 2 tasossa, ruudut D/E 3/4.
25) Sama 2 tasossa, yleiskuva koillisesta.
26) Sama 3 tasossa, yksityiskohta: luumöykky ruudussa C 2.
27) Sama 3 tasossa, yksityiskohta: kiveys ruudussa C 2.
- 5.8.1980 28) Sama 3 tasossa, ruutujen C 3-4 noki- ja sora-alue idästä.
29) Sama 2 tasossa, ruutujen D 4 kiveys lännestä.
30) Sama 2 tasossa, ruutujen E 3-4 kiveys pohjoisesta.
31) Sama 2 tasossa, ruutujen kiveys.
32) Kivipellon raunio C itäkaakosta.
33) Sama lännestä. Koekuoppa kaivettuna.
34) Sama länsilounaasta, taustalla raunio F.

I MUSTAVALKOISET KUVAT (jatkoa)

- 35) Kivipellon raunion C koekuoppa lännestä.
- 36) Sama pohjoiskoillisesta.
- 37) Panoraaman länsiosa: Kivipellon yläterassilta luoteeseen Sepänojan laaksoon.
- 38) Panoraaman itäosa: Samasta paikasta pohjoiseen alaterassille.

II DIAKUVAT

- 30.7.1980 1) Kivipellon raunio F niitettyä etelä(kaakosta).
- 2) Sama pohjois(luoteesta). Takana ruutukehikon teko.
- 3) Sama, läheltä etelä(kaakosta).
- 5.8.1980 4) Panoraaman länsipää: Kivipellon yläterassilta Alasenjärvelle ja Sepänojan laaksoon.
- 5) Panoraama II: Samasta paikasta Paakkolanmäelle.
- 6) Panoraama III: Samasta paikasta Kivipellolle. Yläterassin koeojan 1 kaivaus ja alaterassin raunio F.
- 7) Panoraaman itäpää: Kohde 9 ja Kivipellon itäosa.
- 8) Kivipellon raunio F tasossa 3, ruutujen C 3-4 hiili- ja hiekka-alue idästä.
- 9) Sama 3 tasossa, ruudun C 3 nokialue, yksityiskohta.
- 10) Sama 3 tasossa, ruutujen B/C 2 luualue pohjatasossa.
- 7.8.1980 11) Kivipelto luoteesta Paakkolanmäeltä; Panoraaman itäosa.
- 12) Panoraaman keskiosa: Ahtialan kylää pohjoisluoteesta.
- 13) Panoraaman länsiosa: Sepänojan laaksoa ja peltoaukeaa.
- 14) Kivipelto länsiluoteesta Sepänojan partaalta.
- 15) Kivipelto lännestä Paakkolan tieltä.
- 16) Sipura, Alasenjärvi ja Sepänojan laakso idästä, tieltä.
- 11.8.1980 17) Kivipellon koekuoppa 8. Auranjälki puhtaassa hiekassa
- 18) Kuva rauniolta F länteen, vasemmalla raunio E:n kulma ja oikealla raunio C sekä taustalla raunio A.
- 19) Kuva ylätasanteelta pohjoiseen. Oikealla raunio F ja pensaan kohdalla raunio E. Vasemmalla pienen pensaan kohdalla raunio C.
- 20) Sama kauempaa, vasemmassa laidassa raunio A.
- 21) Kivipellon ylätasanne lännestä. Oikealla kohde 9.
- 22) Ylätasanteen kohde 9 läheltä, etelälounaasta.
- 12.8.1980 23) Paakkolanmäen Purolehdon koekuopalla tutkittu lehtoraunio ennen puhdistusta pohjoisesta.
- 24) Sama lännestä.
- 25) Sama etelästä.

II DIAKUVAT (jatkoa)

- 12.8.1980 26) Sama länsiluoteesta, ylhäältä.
27) Sama puhdistettuna piirrettäessä, länsilounaasta.
28) Sama puhdistettuna, kaakkoispää kaakosta.
29) Sama puhdistettuna, luoteispää luoteesta.
30) Sama puhdistettuna, koekuopan alue luoteesta.
31) Sama tasolla +20 (= 35 cm kiviä poistettu) kivilatomusta
- huom! vasta +5-0 tasolla (50-55 cm syv.) tulee maata
kivien välistä
32) Sama tasolla +15, kuopan kaakkoissivua. (panoraama)
33) Sama tasolla +15, kuopan itäsivua (panoraama).
34) Sama tasolla +15, kuopan koillissivua (panoraama):
35) Työkuva: Ari ja Timo kaivamassa lehtorauniota.
36) Sama Purolehdon raunion koekuoppa+20 tasolla.
37) Sama tasolla +5, ykstiyskohta nokikiveyksistä.
38) Sama tasolla-10, laajempaa.
39) Sama tasolla -15.
40) Sama tasolla -15 (= 70 cm raunion pinnasta), käuempaa.
41) Sama tasolla -25.
42) Sama tasolla -25.
43) Sama tasolla -45 (= 100 cm) eli pohjassa.
44) Sama pohjatasolla koillissivua.
45) Sama pohjatasolla länsisivua.
46) Sama koekaivausten lopussa, yleiskuva luoteesta.
47) Sama koekaivausten lopussa, yleiskuva etelästä.
48) Sama koekaivausten lopussa, yleiskuva kaakosta.
49) Sama koekaivausten lopussa, koekuoppa kaakosta.
- 14.8.80 50) Panoraama: Kiiskilänmäki, vanhan kylämäen itäpää etelästä.
51) Panoraama: Kiiskilänmäen länsiosa ja Ylä-Kokkola sekä Si-
purantien risteys kaakosta.
52) Panoraama: purolaakson pohjaa Alasenjärvelle idästä.
53) Pientaloalue ja purolaakson etelärinne itäkoillisesta.
54) Panoraama: Ristimäki pohjoiskoillisesta.
55) Ristimäki pohjoisesta.
56) Kaivauskohteen 3 koekuopan 15 kaapleikaivannon profiili.
- 28.8.80 57) Panoraama: Vainion koeojan alue kuvan yläreunassa keskel-
lä länsiluoteesta.
58) Panoraama: pientaloalue Vainoista pohjoiseen lännestä.
59) ~~Ristimäki~~ "Uhrilähteen" pöheikkö lännestä.
60) Ahtialan kylä peltotieltä lounaasta.
61) Vainion pellon koejan länsipään pohjoisseinämää.
62) Vainion pellon koeojan täyttöä. Raija, Pirjo ja Ari. Taus-

II DIAKUVAT (jatkoa)

14.8.1980 tällä Ristimäki. Kuvattu lännestä.
63) Sama kuvattu lännestä.

LUETTELO KERTOMUKSEEN LIITTYVISTÄ KARTOISTA

1) Peruskarttakopion osa (pk 3111 06 AHTIALA/1978)	1:20 000
2) Lahden kaupungin karttalehden kopio (E 10)	1: 2 000
3) Lahden kaupungin karttalehden kopio (F 10)	1: 2 000
4) Lahden kaupungin karttalehden kopio (E 10.16)	1: 500
5) Kivipellon raunio F, tasokartta (pintataso)	1: 20
6) Kivipellon raunio F, tasokartta (taso 1)	1: 20
7) Kivipellon raunio F, tasokartta (taso 2/yksityiskohta)	1: 20
8) Kivipellon raunio F, tasokartta (taso 3)	1: 20
9) Kivipellon raunio F ja koeoja 1 (profiilikartat)	1: 20
10) Purolehdon raunio (pintataso ja koekuopan kohta)	1: 20
11) Kopio Lahden kaupungin asemakaavaehdotuksen kartasta Ahtialan kylässä 1980 (ei hyväksytty)	1: 1 000

LIITE A (Tutkimuskohde 3:n alueen tilojen omistajat)

Marttala RN:o 1:111

om. Lahden kaupunki

Marttila RN:o 10:131

om. Arvo Marttila

Sepänmäki RN:o 10:63

om. Antti ja Hilja Järnström

Harjula RN:o 11:189

om. Lauri ja Elsi Harjula

ARVO MARTTILA (s. 3/10 1924)

- haastattelu (8.7.) ja 16.7.1980

Ahtiala

15320 LAHTI 32

pult. 561 242

- Herrasmannin uhrikivenmäen nimitys Mustamäki, jota paikkaa kohtaan vanha kansa tunsikin kunnioitusta ja arkuutta
- uhrikiven kiersi Hollolan kirkolle menevä polku ennen vanhaan alapuolelta; polku haarautui itään päin Sipuranmutkaan ja Koiskalan risteykseen (ks. kartta Nastolan historia/Sipurin haara puuttuu); länteen päin se ylitti Potilanjoen kapulasiltana ja kiersi Kiiliäisvuoren pohjoispuolelta
- Marttila epäilee Kiiliäisvuoren ja Paterinkallion voineen olla merkinantopaikkoina, joista tulet olisivat hyvin näkyneet toisilleen
- Potilanjoen pohjukassa (Marttilan maata) on tullut säännöllisesti hiilikkerros kaivettaessa, jossa on ollut palaneita (?) tukkia; pohjukassa on myös kaskesraunioita, joiden iästä ei vanhempien kanssa ollut koskaan puhetta
- Ahtialan uhrilähteestä ei Marttila ollut koskaan kuullut vanhempien puhuvan; "rauniopellon" pohjoispuolella, aivan sen alaosassa sen sijaan on puukehikolla reunustettu lähde viemärin lähellä, jonne mm. Marttilan lehmä on pudonnut; sitä on lakattu käyttämästä, kun lähde on alettu pitää rautaromun kaatopaikkana; myöskään Alasenjärven lounaispuolen lähteestä Marttila ei tiennyt (ks. Nastolan historia); rauniopellon lähteen lähellä asuinrauniot
- Ristimäkeä Marttila pitää varmana kalmistopaikkana, joka lienee rikottu uutta tietä rakennettaessa; tieleikkauksen molemmin puolin oli hän havainnut tietöiden aikaan kivirauniota ja nokimaata, muttei voinut tarkemmin selvittää - kutsui Hirviluodon "kolmen miehen kanssa" paikalle, jotka vain lyhyesti kävivät paikalla; Marttilan mielestä tieleikkauksessa näkyi useampia nokikerroksia päällekkäin; hän tiesi kertoa, että nykyistä Tyrnin taloa rakennettaessa oli Vernerin Seppälä (nyk. kuollut) löytänyt Ristimäestä esineitä päärakennuksen paikalta (?)
- lisäksi hän kertoi Ristimäen pohjoisrinteen pellolta Arvo Tuomaalan (kuollut 1978-79 n. 80-vuotiaana) nuorena poikana kyntäessään löytäneen paljastuneesta puhtaasta kalliosta vuosiluvun; löydöstä kertoi Marttilalle Tuomaala itse, mutta vuosiluvusta tai tarkemmasta paikasta ei ole tietoa
- lisäksi oli Marttila luovuttanut Hirviluodolle pienehkön (rannekellon levyn kokoisen) poltetusta savesta tehdyn verkonpainon (saattaa olla varttinänpyörä), jonka Marttila oli löytänyt Alasenjärven kaakkoispäähän laskevan ojan notkelmasta alhaalta pellolta
- Marttilassa on myös Arvon aikana ollut pelloista löydetyt esineet: töyhtöpäinen kypärä, 2 käsiasetta, keihäänkärki (vanhemmat löytäneet jostain/hyvin ruosteinen/nyt hävinnyt), nuppipäinen miekka (hävinnyt/lieneekö esihistoriallinen, terän leveyttä kysyessäni Marttila kuvaili sitä suoraksi tuuman levyiseksi) - näitä kaikki ovat nykyisin kadoksissa, samoin löydetty Ruotsin raha Torkallion alla olevasta lapinrauniosta ei Marttila tiennyt mitään, vaikka on monesti siellä liikkunutkin, koska hänellä on viereisellä Särkijärvellä 4 kesämökkiä
- Marttila kertoi tarinan Tyrnin talon kummittelusta: sodan aikana miesten yöpyessä talossa "lukot pyörivät yöllä", joten suojeluskunnan piti tulla vartioon, jotta miehet saivat nukkua - muisti hyvin tarinan (Marttila väitti, ettei mm. Keskitalo ole häneltä mitään kysellyt, vain paikannimestäjä on käynyt haastattelemassa - on epäselvää, mistä Keskitalo on kummittelutarinan kuullut)
- Marttila antoi joukon esineitä museolle lahjoituksena:
 - juustokehän, jonka pohjassa vuosi 1845
 - aitan alta löydetyin havukirveen terän, pyörän avaimen ja pultin

- Teuvo Peltola viljellyt aikanaan kauan peltojaan; hänen isänsä Vilho Peltola on vanhoja Ahtialan alkuperäisasukkaita, mutta on juuri mennyt niin huonoon kuntoon, ettei voi haastatella; Peltolat olleet tilallaan jo ainakin neljättä sukupolvea
- Teuvo Peltola vaimoineen oli hyvin innokas puhumaan alueen vanhoista asioista, muttei kovin paljoa enää tiennyt
- talonsa itä- ja koillispuolen hakamaat olleet pitkään laitumena, mutta sitä ennen viljelyksessä - näillä hakamailla muutamia peltoraunioita (?)
- pikkupoikana kynnettäessä jostain pellostä löytyi joku rautaesine, jota Teuvo P. hyvin epäilevästi ehdotti "keihäänkärjeksi tai joksikin sellaiseksi" ei enää muista, mistä se löytyi tai minne esine on joutunut; yrittäneet hakea sitä navetan romujen joukosta
- Ristimäestä hän tiesi kertoa sitä lapsena arkailleen ja tavallaan pelänneen kaiketi vanhempien kunnioituksen johdosta paikkaa kohtaan ja nimen salaperäisestä nimestä johtuen; ei tiedä mitään sieltä löydetyn
- Tyrnin huvilan hautalöydöstä ei tiennyt, eikä myöskään huvilan hylkäämisen syyistä (kummitustarinoista)
- uhripaikoista ei tietoa, mutta lähteitä kysyttäessä Teuvo P. kertoi lähteestä, joka on talonsa vierestä radan ylitse menevän tien varressa; lähde sijaitsee radalta n. $\frac{1}{2}$ km olevan sillan oikealla puolen (etelä) n. 20 m sillasta hakamaalla

KYÖSTI KOKKOLA (s.)

- haastattelu 8.7.1980

- lähinnä vaimo puhui; ei tiennyt pihamailtaan löydetyn mitään; olleet paikalla vasta kolmisenkymmentä (?) vuotta, muualta muuttaneet
- peltojen vuokraajata (om. kaupunki) Toivonen ja Huttunen asuvat Laitumessa

AILI PAAVOLA (s. 15.9.1915)

- haastattelu 16.7.1980

Tinniläntie

puh. 561366

- ollut Kokkolan kasvattityttö, nyk. asuu mökissään Tinniläntien varressa (Ahtialan palokunnan taloa vastapäätä lähtevä) kuusiaidan sisällä oikealla puolella tietä pari sataa metriä risteyksestä
- Arvo Marttilan kanssa haastattelimme
- Tyrnin kummituksista ei tiennyt, muuton syyksi sanoi sitä, että Tyrnin oli pakko muuttaa kauemmas Ristimäkeen, koska oli liian lähellä heidän taloaan
- Ristimäestä tiesi mm. että Vihtori Tyrni (kuollut) oli antanut hänelle valokuvan (kehystettynä seinällä), jossa Ahtialan kylä oli kuvattuna Ristimäeltä päin - keskellä mm. Tyrnin huvila -; kuvan oikeassa alalaidassa näkyi Ristimäen luoteisnurkkaa, josta paikasta Tyrni oli sanonut uutta rakennusta rakennettaessa löydetyn kivikirveitä, -hakkuja tms. (paikalliset asukkaat tuntuu sekoittavan kivi- ja rautakeuden täysin, joten ei liene poissuljettua epäillä kyseessä sittenkin olleen metalliesineitten); Aili P:n mukaan valokuvan oli Vihtori Tyrni antanut v. 1927; häneltä löytyy pari muutakin mielenkiintoista valokuvaa Ahtialasta, jotka lupasin reprota elokuussa

(KM L. 7627)

valok. A. HACKMAN/1930

1. AHTIALAN KYLÄNÄKI V. 1930 ETELÄSTÄ.
 KUVA ON OTETTU RISTIMÄEN POKHOISPÄÄSTÄ.
 VIIKINKIASAN HAUTALÖYTÖ TEHTIIN V. 1929 KOVAN KESKELLÄ
 OLEVAN TYRNIN MÖRIN PEROSTURSIKA KAIVETTAESSA.

2. PANORAAMAKUVA PASKURINVIAN LAAKSOSTA JA ARTIALAN KYLÄMÄESTÄ KESÄLLÄ 1980. KUVA ON OTETTU TAUSTALLA PILKOTTAA ALASENJÄRVI UUDEN TIEN TAKANA. PANKVIEN LEIKKAUSKOHDASSA ON YLÄ-KOKKO

3. PANORAAMAKUVA YLÄ-KOKKOLAN TALON POHJOISPUOLELTA SEPÄNOSAN LAAKSOON, PANKKOLANMÄELLE JA YLÄTERASSIN KUEJASSA 1 JA TAEMPI RYHMÄ ALATERASSIN RAUNIOLLA F. KUVASSA OIKALLA NÄKYVÄ

(diat 50-53)

valok. K. SEPPÄNEN / 1980

IDÄSTÄ KYLÄMÄEN JA PASKORINONJAN VÄLISELTÄ KOMPAREELTA.
 LAN TALO. OIKEALLA TIEN ETELÄPUOLINEN LÖYDÖSTÖN KYLÄMÄEN TIÄPÄÄ.

(diat 47) valok. K. SEPPÄNEN / 1980

KIVIPELLON RAUNIOALUEELLE. ETUALMILLA OLEVA KAIVAJARYHMÄ TYÖSKENTELEI
 AVOKALLIO ON TIMO MIETTISEN V. 1976 TOTEAMAN HAUDAN KESKELLÄ.

(m 34) uajok. K. SEPPÄNEN / 1980

4. KIVIPELLON ALATERASSIN RAUNIOITA LÄNNESTÄ.
 VASEMMALLA RAUNIO G KOEKUOPPINEEN JA
 TAUSTALLA KARTANPIIRTÄJÄ RAUNIOILLA F.

(dia 18) uajok. K. SEPPÄNEN / 1980

5. KIVIPELLON ALATERASSIN RAUNIOITA IDÄSTÄ
 RAUNION F PÄÄTÄ. VASEMMALLA RAUNION E
 POHJOISPÄÄ. OIKEALLA RAUNIO G JA TAUSTALLA
 RAUNIO A. ISON KOIVUN OIKEALLA PUOLELLA
 KIINTOPISTE.

(dia 2) valok. K. SEPPÄNEN/1980
 6. RAUNIO F NIITETTYNÄ JA PUHDISTETTUNA
 LUOTEESTA.

(dia 9) valok. K. SEPPÄNEN/1980
 7. RAUNION F NOKIALUE RUUDUISSA C 3-4 KOL-
 MANNESSA TASOSSA KIVEYHSEN ALLA.

(mu 32) valok. K. SEPPÄNEN / 1980

8. RAUNIO G KOEDUOPANTEEVOAIHESSA KAAKOSTA.

(mu 35) valok. K. SEPPÄNEN / 1980

9. RAUNION G KOEDUOPPA LÄNNESTÄ.
KÄHDEN SUUREN MAAKIVEN VÄLISÄÄ OLI
PIKKUKIVEÄ, MUTTA EI NOKKA THS.

(dia 22) valok. K. SEPPÄNEN /1980

10. KIVIPELLON YLÄTERASSILLA V. 1976 TODETTU
HAUTA LOUNAASTA.

(dia 17) valok. K. SEPPÄNEN /1980

11. AURANVIILTOJA PUHTAASSA HIEKASSA
ALATERASSIN KOEKUOPASSA 6 NOIN 30 CM:N
SYVYYDELLÄ.

(dia 15) uulo 6. K. SEPPÄNEN / 1980

12. KIVIPELTO JA YLÄ-KOIVUN TALO POHJOIS-
LUOTEESTA PAAVUOLANTIETÄ.

(dia 23) uulo 6. K. SEPPÄNEN / 1980

13. PUROLEHDON KOEKUOPALLA TUTKITTU
KIVIRAUNIO ENNEN KAIVAUSTA LUOTEESTA.

(dia 36) uolok. K. SEPPÄNEN / 1980

14. PUROLEHDON RAUNIO PUHDISTETTUNA
LUOTEESTA.

(dia 49) uolok. K. SEPPÄNEN / 1980

15. SAMAN RAUNION KOERUOPPINEEN KAARKOSTA.
NORISTA KIVILADELMAA KUOPAN SEINÄMÄSSÄ.

(dia 39) vuorok. K. SEPPÄNEN / 1980

16. PUROLEDON RAUNION KOERUOPPA. KIVEYS
POISTETTU NOIN 70 CM:N SYVYYDELLE.

(dia 41) vuorok. K. SEPPÄNEN / 1980

17. SAMAN KOERUOPAN KIVEYS NOIN 80 CM:N
SYVYYDELLÄ RAUNION PINNASTA LUKIEN.

(dia 55) valok. K. SEPPÄNEN / 1980

B. RISTIMÄKI POHJOISESTA.

(dia 62) valok. K. SEPPÄNEN / 1980

B. KOTIVAINION POHJOISPUOLEN PELLOLLE KAIVETTU
PITKÄ KOOJIA 27 LÄNNESTÄ TAUSTALLA RISTIMÄKI
JA TYRNIN UUDEMPI RAKENNUS.

KARTTALIITE 1

Ote peruskarttalehden n:o 3111 06 AHTIALA
kopiosta vuodelta 1978 (1:20 000)